

Др. сц. Јасмина ЖИВКОВИЋ
jasminazivkovic@yahoo.com
Слободанка ЦВЕТКОВИЋ
slobodankasasa@gmail.com
Историјски архив Пожаревац

Pregledni naučni rad/Review scientific article
UDK/UDC:930.25:331:005.92 (497.11 Požarevac)616.9*Covid-19

АРХИВИ У ГОДИНИ(НАМА) ПАНДЕМИЈЕ Одсек заштите архивске грађе у Историјском архиву Пожаревац

Апстракт: Током претходне и ове године живимо сви један други живот, радимо у специфичним околностима које су се неминовно одразиле и на организацију и функционисање установа, али и на реализацију послова и зацртаних планова. Поред општег погледа на рад и делатност архива током пандемије у свету, даћемо кратак осврт и на организацију рада архива у Србији, као и Историјског архива Пожаревац у целини. Одсек заштите архивске грађе у Историјском архиву Пожаревац је организациона јединица која обухвата послове заштите архивске грађе код стваралаца, заштиту архивске грађе у архиву (депо) и рад са корисницима и истраживачима. Ауторке ће детаљније презентовати рад овог Одсека, свако у свом сегменту рада а у условима пандемије Корона вируса током 2020. и 2021. године, са циљем описа организације и резултата рада у условима „закључавања“ током ванредног стања и касније у условима примене мера Кризног штаба Владе Републике Србије. Разлике у раду, организацији и резултатима додатно ће нагласити поређењем са резултатима у годинама које су претходиле епидемији.

Кључне речи: КОВИД-19, коронавирус, епидемија, пандемија, архиви, заштита архивске грађе, истраживање, наука, сарадња.

ARCHIVES IN THE YEAR(S) OF THE PANDEMIC Department of protection of archival material in Požarevac Historical Archive

Abstract: During the previous and this year, we all lived different lives, working in specific circumstances that inevitably affected the organization and functioning of institutions, but also the realization of work and plans. In addition

to the general view on the work and activities of archives during the pandemic in the world, we will give a brief overview of the organization of the work of archives in Serbia, as well as the Historical Archive of Požarevac as a whole. The Department of Archival Material Protection in the Historical Archive of Požarevac is an organizational unit that includes the protection of archival material by creators, the protection of archival material in the archive (depot) and work with users and researchers. The authors will present in more detail the work of this Department, each in its own segment of work and in the context of the corona virus pandemic during 2020 and 2021, with the aim of describing the organization and results of work in „lockdown“ during the state of emergency and later in crisis management of the government of the Republic of Serbia. Differences in work, organization and results will be further emphasized by comparing with the results in the years preceding the epidemic.

Key words: COVID-19, Coronavirus, epidemic, pandemic, archives, protection of archives, research, science, cooperation.

Архиви и „архивирање“ пандемије

После пандемије Шпанске грознице (1917-1920) свет није био суочен читав век са епидемијама светских размера. У последњим данима 2019. и почетком 2020. године сазнали смо кроз медије о потенцијалној опасности за свет од нове пандемије - Корона вируса. Није много прошло од првих случајева у кинеском граду Вухану, до тога да се вирус рашири по читавом свету. Његово ширење и поред рестриктивних мера бројних земаља није било могуће зауставити. Крајем јануара 2020. године Светска здравствена организација је прогласила јавну здравствену претњу од међународног значаја, али није препоручила ограничавање међународног путовања или трговине. Већ 11. марта дошло се до тога да СЗО прогласила пандемију Корона вируса.¹ Специфичност пандемије је што упоредо са затварањем државних граница иде и економска криза, пораст сиромаштва, увећавају се социјалне разлике, расте обим дезинформација које проузрокују политичке и друге нетрпељивости. Здравље нације често постаје средство политичке манипулације. Ова пандемија је показала све разлике између богатих и сиромашних како унутар држава, тако и између држава, континената, кроз борбу за медицинска средства, борбу за вакцине. Пандемија је показала и недостатак солидарности између друштава и заједница, довела у питање тезу о здрављу као општем добру и истакла привилегије богатих друштава или појединаца. Није ово први пут да је свет

¹ Пандемија заразне болести је оболевање од заразне болести које прелази државне гларнице и шири се на већи део света или све у целини, угрожавајући људе у свим захваћеним подручјима. *Закон о заштити становништва од заразних болести*, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 15/2016, 68/2020, 136/2020.

показао своје најбоље и најгоре лице, али је први пут да смо толико информисани о ономе што се догађа око нас и у целом свету, први пут да као појединци апсорбујемо свакодневно огромну количину информација које често немамо времена ни да правовремено филтрирамо и забележимо. То наводи на размишљање колико је заиста у свету огромна продукција информација уопште на ову тему. Где ће остати забележене ове информације? Како их обрадити и сачувати за будуће генерације? Како вредновати информације и одвојити истините од лажних, валидне од невалидних, сензационалистичке од научних, за будуће генерације?

Знање о прошлости је изузетно важно за нашу садашњост и будућност. Улога архива, библиотека и музеја као чувара прошлости и знања је немерљива, али ипак и даље у сенци. Архиви су до сада као чувари прошлости преузимали и чували информације о догађајима углавном тек када од њих протекне 30 година. До сада архиви нису раговали на садашњи тренутак, нису га сматрали битним, препуштајући да се информације таложу у раствору свакодневног и да тек ретке преживе наслаге протеклог времена. Тако, о претходним епидемијама у свету немамо много података. О Шпанској грозници (1917-1920) на пример, сачувано је релативно мало, посебно мало систематизованих података, да не говоримо о другим, ранијим пошастима. Као резултат мале количине сачуваних докумената, научници, истраживачи, али и обични грађани су ускраћени за бројна знања о догађајима те врсте у прошлости, а самим тим и за искуства како савладати и превазићи епидемије и пандемије. О важности прикупљања и документовања оваквих пандемија говори и контраверзан податак да су узорци зараженог плућног ткива узети од пацијената 1918. године коришћени 2005. године, за оживљавање вируса у сврхе научног испитивања. Нешто што нико 1918. није могао ни сањати да ће моћи или бити употребљено једног дана у научне сврхе!² Зато је по мишљењу страних стручњака важно архивирање знања и информација у тренутку када оне настају, не само да би смо се изборили са епидемијом која је у току, већ и за све будуће које нас можда чекају. Данас у ери дигиталних медија, глобалне мреже, брзе доступности и протока информација, можемо рећи да се и улога архива променила. Неки од њих почињу са архивирањем већ сада, не чекајући да догађаји постану далека прошлост.

Установе културе у свету, међу њима и архиви и архивске организације, овог пута брзо су реаговали свесни важности тренутка у којој се свет налази. Архиви, различита историјска удружења или друштва, али и појединци, бележили су и архивирали на различите начине дешавања, емоције и стање у којем живимо, ево већ готово две године, свесни пролазности и промене ситуације из дана у дан.

Већ 6. априла 2020. године у том погледу реаговао је и УНЕСКО декларацијом под насловом „Претварање претње Ковид-19 у прилику за

² <https://www.nature.com/articles/d41586-020-03554-0>. (Приступ: 10.8.2021).

већу подршку документарном наслеђу“.³ У њој су позвали институције памћења, националне архиве, музеје, образовне и научне установе да бележе државне одлуке и реакције у вези са искушењима која је донела пандемија, са циљем да будуће генерације могу да схвате размере пандемије и њен утицај на друштво. У декларацији се износи став да је документарна баштина важан ресурс за пружање историјске перспективе о томе како су владе, грађани и међународна заједница реаговале на пандемију. Неке владе су, како наводе, одмах издале наредбе за брижљиво чување службених евиденција у вези са пандемијом, што говори о озбиљности тих влада и свести о ситуацији. То говори и о важности самих установа колективног сећања (пре свега архива, прим. аут) у процесу прикупљања и управљања информацијама као неопходним за разумевање, контекстуализацију и превазилажење сличних криза у будућности. УНЕСКО је кроз програм Меморија света⁴ показао спремност да подржи све државе које желе да сачувају званичне евиденције везане за Ковид-19 издајући *Препоруке у вези са одлучивањем и приступом документарном наслеђу, укључујући и дигитални облик*⁵. УНЕСКО је дефинисао четири кључне области које захтевају поделу одговорности међу државама чланицама, установама памћења и грађанима као начин припреме за будућност. Оне се заснивају на дељењу образовних, друштвених и уметничких вредности документарног наслеђа. У том смислу сматра се да траба појачати националну и међународну сарадњу у очувању и доступности документарног наслеђа, затим морају се повећати улагања држава чланица УНЕСКО-а у очување и доступност документарног наслеђа и смањење ризика од катастрофа. Као треће, сматрају да је у овом тренутку важније него икада да установе памћења постану још доступније истраживачима, али и креаторима политика, медијским професионалцима, научницима и широј заједници, како би сви расположиви извори који могу бити важни у борби против заједничке пошаст били доступнији. Важно је да се аудиовизуелне и јавне медијске архиве сачувају, да се документују различите реакције, изрази солидарности, начин живота у пандемији, образовање, школовање... Као четврто наводе да је неопходно да сви чиниоци друштва схвате значај институција које чувају трагове прошлости као поуздане изворе квалитетних информација, те да се на тај начин најбоље боре против неутемељених и непоузданих информација и дезинформација.

³ *Turning the threat of COVID-19 into an opportunity for greater support to documentary heritage*, објављено 3. априла 2020. године. <https://www.ica.org/en/unesco-statement-turning-the-threat-of-covid-19-into-an-opportunity-for-greater-support-to> ; <https://en.unesco.org/news/unesco-calls-greater-support-documentary-heritage-amid-covid-19>. (Приступ: 10.8.2021).

⁴ <https://en.unesco.org/programme/mow>; <https://en.unesco.org/news/how-will-covid-19-be-remembered-making-use-arts-technology-make-past-more-accessible>. (Приступ: 10.8.2021).

⁵ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244675>. (Приступ: 10.8.2021).

УНЕСКО је 20. маја 2020. године покренуо и блог⁶ посвећен важности документарне баштине у глобалним здравственим кризама. Под насловом *У живом сећању: Искористите документарно наслеђе у доношењу одлука о КОВИД-19*, са циљем да окупи стручњаке из целог света који ће расправљати о употреби документарног наслеђа као ресурса за креирање политике, за науку и образовање у пандемији. Планирано је да чланци буду објављени на веб локацији програма *Меморија света (Memory of the World)*⁷ на посебној страници о ресурсима за стручњаке из области документарне баштине⁸.

Међународни архивски савет у Паризу је такође реаговао. Његова Радна група за архиве и људска права и Радна група за архиве и људска права за Латинску Америку подржали су декларацију УНЕСКО-а.⁹ У подршци се позивају на Универзалну декларацију о архивима¹⁰ која истиче да архиви чувају одлуке, активности и памћење и да су они поуздани извори информација који гарантују сигурност и транспарентност. У својој подршци потврђују да су архиви одговорни за чување и одржавање записа и да је то од суштног значаја током пандемије. Наводе да се подацима мора правилно управљати, да се морају заштити права грађана, као и да је приступ релевантним информацијама кључан у борби против лажних вести у време неизвесности. Наглашавају да транспарентност олакшава контролу државних одлука од стране друштва, укључујући и одговорност у заштити индивидуалних слобода и остваривању социјалних права, а у контексту борбе против вируса. Већа транспарентност доприноси побољшању поверења грађана у институције, а ово је тренутак у коме, као можда никада до сада, препознајемо важност управљања записима и архивама као јавним добром и кључним елементом у приступу информацијама, наводи се у документу.

Бројни су примери како су напреднија и богатија, али и боље организована друштва и архивске службе схватиле важност тренутка у коме живимо и како су одговорили на изазов очувања и бележења историје коју живимо. Бројна историјска друштва и удружења започела су одмах да документују све оно што је везано за пандемију и њен утицај на свакодневни живот.¹¹ Неки су фотографисали обавештења и знакове постављене у својој околини или су тражили од становника својих округа да доставе фотографије, видео записе и приче о томе како се прилагођавају

⁶ <https://en.unesco.org/news/unesco-launches-new-blog-living-memory-making-most-documentary-heritage-covid-19-decision>. (Приступ: 10.8.2021).

⁷ <https://en.unesco.org/programme/mow>. (Приступ: 10.8.2021).

⁸ <https://en.unesco.org/covid19/communicationinformationresponse/documentaryheritage>. (Приступ: 10.8.2021).

⁹ <https://www.ica.org/en/the-role-of-archives-in-the-covid-19-crisis>. (Приступ: 10.8.2021).

¹⁰ <http://www.arhivsombor.org.rs/images/stories/deklaracija-arhivi.pdf>. (Приступ: 10.8.2021).

¹¹ <https://www.ims.gov/blog/2020/05/moment-archiving-daily-life-pandemic>. (Приступ: 10.8.2021.)

новом животу у условима друштвеног дистанцирања, те су од тога направили дигиталну архиву.¹² Њујоршко историјско друштво је тим поводом проширило своју иницијативу *Историја одговара (History Responds)* и на све што је везано за пандемију.¹³ Историјско друштво округа Анока из Минесоте (САД) послало је позив како би се прикупиле појединачне приче о утицају на запошљавање и о томе како се људи носе са епидемијом КОВИД-19.¹⁴ Историјско друштво државе Мејн (САД) прикупља приче и информације везане за КОВИД-19 из целе државе.¹⁵ Библиотека у округу Пендлтон (Pendleton County, САД) такође је покренула иницијативу за прикупљање белешки појединаца у времену пандемије под називом *Историја се дешава (History as it Happens)*.¹⁶

У чланку Лауре Спини (Laura Spinnay)¹⁷ наводе се и напори других институција да се документује све што је везано за пандемију (Центар за контролу и превенцију болести у Атланти у држави Џорџија, Пастеров институт у Паризу...). Примећује да је појама за прикупљањем отишла тако далеко да је покренула приче о кустоском сагоревању. Прикупљају се различити сувенири, нпр. маске и њихова мода, видео записи људи, снимци тишине празних улица, дрвена кашика коју је девојчица сломила када је лупала у лонце у знак подршке медицинском особљу. Пандемија је, примећује она, први пут покренула институције да планирају брзо прикупљање документарног материјала. Сакупљаче историје, сматра, мотивише свест да се историја дешава пред њима и да треба избећи да остане лоше документована као претходне пандемије.

Неки аутори су забринути и због количине информација, па на питање шта ће се памтити по проласку пандемије, долазе у искушење да одговоре „све“ и да је готово свака секунда пандемије забележена на дигиталним медијима и друштвеним мрежама. Астрид Ерл (Astrid Erll), професорка са Гете Универзитета у Франкфурту подсећа да у епидемији шпанског грипа није свесно створена архива, а да је сада у епидемији Корона вируса то избегнуто, те да је ово прва светска дигитално забележена пандемија. Она ово види као тест за стварање глобалног сећања у новом

¹² *Cumberland County during COVID-19: Archiving History as it Happens Cumberland County Historical Society, February 26, 2021.*

<https://storymaps.arcgis.com/stories/b988b5c4f24c4d5f9a83ecbdc717cad>. (Приступ: 10.8.2021).

¹³ <https://www.nyhistory.org/history-responds> (Приступ: 10.8.2021) Иницијатива је покренута после напада 11. септембра 2001. године са циљем да се забележи историја која се дешавала у том тренутку.

¹⁴ <https://anokacountyhistory.org/latest-news/2020/4/10/history-as-it-happens-documenting-local-experiences-of-coronavirus-pandemic>. (Приступ: 10.8.2021).

¹⁵ <https://www.mainmemory.net/mymainestories>. (Приступ: 10.8.2021).

¹⁶ <https://pcplibrary.org/2020/04/08/pendleton-county-covid-19-history-as-it-happens-writing-project/>. (Приступ: 10.8.2021).

¹⁷ Laura Spinnay, *What are COVID archivists keeping for tomorrow's historians?* <https://www.nature.com/articles/d41586-020-03554-0>. (Приступ: 10.8.2021). Лаура Спини је истраживач и писац, ауторка књиге под насловом *Pale Rider: The Spanish Flu of 1918 and How it Changed the World* (2017).

медијском дигиталном окружењу, али се и пита какви ће наративи ући у сећање и на тај начин га обликовати за будућност. Као пример наводи чињеницу да је Доналд Трамп у медијима епидемију називао „кинески вирус“ а да су званичне кинеске власти говориле о истом као о „америчком вирусу“? Научница сматра и да ће епидемија корона вируса највероватније изродити своју „генерацију“.¹⁸

Научници из света размишљају и о томе да пандемија и њене последице, али и свакодневница током пандемије неће свуда бити подједнако документовани. Поређења ради наводе да је током пандемије 1918. године најмање података остало са континената са највећом стопом смртности, Азије и Африке, а нешто слично би могло бити и данас.¹⁹ Астрид Ерл размишља и о хронолошким границама пандемије. Где ставити границу завршетка пандемије, с обзиром да ће њене последице трајати годинама или деценијама, односно где се све завршава ако вирус постане нешто са чиме морамо живети у будућности?²⁰

Архиви у Србији у години(нама) пандемије

У Републици Србији је 15. марта 2020. године донета Одлука о увођењу ванредног стања²¹ коју су потписали председник Републике Србије, председница Владе и тадашња председница Народне скупштине. Њоме је уведено ванредно стање у Републици, а на основу ње донете су и прописане мере Владе.²² Министарство државне управе и локалне самоуправе је у вези с тим 18. марта 2020. годне на основу Уредбе о организовању рада послодаваца за време ванредног стања²³ дало препоруке за организовање процеса рада у условима ванредног стања. Угрожена лица запослени са хроничним обољењима и лица старија од 60 година, односно родитељи деце до 12 година, посебно самохрани или у случају да је другом родитељу прописана радна обавеза, морали су да имају омогућен рад од куће. План рада се припремао по упутствима на недељном нивоу од стране послодаваца, а решењем за рад од куће утврђене су обавезе запослених и послодаваца. Запослени су у току радног времена за време обављања рада од куће морали бити доступни послодавцу телефоном, електронски или непосредно и информисати послодавца о обављеним пословима.

Сви архиви у Србији су обуставили рад са истраживачима током трајања ванредног стања, док се рад са другим корисницима одржавао

¹⁸ Astrid Erll, *Afterword: Memory worlds in times of Corona*, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1750698020943014>. (Приступ: 10.8.2021).

¹⁹ <https://www.nature.com/articles/d41586-020-03554-0>. (Приступ: 10.8.2021).

²⁰ <https://www.nature.com/articles/d41586-020-03554-0>. (Приступ: 10.8.2021).

²¹ „Службени гласник Републике Србије“, 29/2020.

²² <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/fp/covid19>. (Приступ: 10.8.2021).

²³ „Службени гласник Републике Србије“, 31/2020.

електронском поштом или телефоном. Управе архива су имале различит приступ у погледу рада од куће за запослене. Док су неки у потпуности радили од куће више месеци, у неким архивима ове мере су постојале само током ванредног стања, а касније се радило „нормално“, у установи. У архивима током ванредног стања није било одлазака на терен, нити рада са истраживачима. Након укидања ванредног стања мере су релаксирани а послови на терену и са истраживачима обављани по приоритетима и хитности. Корисници су након ванредног стања у архиве могли долазити само уз поштовање епидемиолошких мера, у смислу ограниченог броја присутних у просторијама истовремено и уз коришћење опреме за заштиту (маске, рукавице и сл). Сваки од архива је на основу мера Кризног штаба Републике Србије, односно локалних кризних штабова и процена директора одређивао мере и режим рада.

Како су се снашли у пандемији архиви у Србији? Како су партиципирани у културном животу државе и локалних средина у којима постоје? Колико су били активни у бележењу актуелног тренутка? То смо покушали да сазнамо, пре свега проучавањем веб страница архива у Србији, Државног архива Србије, Архива Југославије, Архива Војводине и осталих регионалних архива. Зачуђује чињеница да има архива који немају никакву вест ни објаву везану за пандемију на свом званичном веб сајту, као да се иста не догађа. На жалост, неки од тих сајтова се и онако не ажурирају редовно, али има и оних који се иначе допуњују редовним активностима и дешавањима у архивима, али су информације о пандемији изостале. Има архива који су на своје веб презентације поставили вест о почетку пандемије и предузетим мерама, најчешће о начину комуникације са корисницима и организацији рада, и ту се стало. Из тих често шутирих и безличних обавештења издвајамо видео поруку запослених ИА Ниш „Остани код куће“²⁴ затим фото-видео материјал о архиву и људима који су у њему радили од оснивања до данас²⁵, обавештења о обављеним дезинфекцијама, активностима у току периода „затварања“ и слично. ИА Лесковац је узео учешћа у припреми пакета за старије у организацији локалне самоуправе.²⁶ ИА Пирот је ажурно постављао информације о условима и раду у време пандемије, али и о новим издањима објављеним у периоду пандемије.

Мали је број архива који је у дигиталном свету - на својим веб сајтовима понудио нешто ново, а да је та понуда била иницирана пандемијом. Осим основних вести о мерама спречавања ширења епидемије и о организацији рада, Државни архив Србије²⁷ је омогућио корисницима приступ својим издањима у дигиталном облику. Нешто слично је радио

²⁴ <https://www.arhivnis.rs/Video/Video%20poruka.mp4>. (Приступ: 10.8.2021).

²⁵ <https://www.arhivnis.rs/Video/Dan%20arhiva%20video.mp4>. (Приступ: 10.8.2021).

²⁶ <https://www.istorijskiarhivleskovac.co.rs/index.php/2-arhiv/23-obavestenja>. (Приступ: 10.8.2021).

²⁷ <https://arhivsrbiye.rs/novosti/138/kompletna-objava>. (Приступ: 10.8.2021).

и ИА Београда.²⁸ Посебно активан био је Архив Војводине током ванредног стања.²⁹ Поред њих, може се рећи да је и Историјски архив Пожаревац³⁰ дао солидан допринос у смислу креирања нових садржаја или рециклирања старих у новом руку како би употпунио културну понуду на вебу у времену пандемије.

На државном нивоу предности дигитализације су солидно искоришћене током пандемије.³¹ Осим извештавања о броју заражених на званичном сајту Министарства здравља Републике Србије³² и неких нових дигиталних услуга значајних за свакодневни живот грађана, посвећена је и пажња задовољавању неких основних културних потреба грађана током ванредног стања. Тако је на нивоу државе покренут пројекат *Дигитална солидарност*³³ са циљем да се свима који су због пандемије остали код куће дају бесплатни дигитални садржаји, програми за учење, за рад од куће, онлајн књиге, курсеви, филмови, музика и ТВ садржаји. Иако се велики број установа, међу њима и установа културе прикључио овом пројекту, може се рећи да је међу њима мали број архива. На платформи *Дигитална солидарност* од архива били су видљиви само Архив Војводине и ИА Београда.

Од значаја је споменути и да је Архивистичко друштво Србије, као републичко струковно удружење успело да између два таласа пандемије, поштујући епидемиолошке мере и мере Кризног штаба организује од 7. до 9. октобра 2020. године у Нишу Међународно саветовање архивиста. Објављена су током 2020. године и два зборника радова са саветовања одржаног 2019.³⁴ али и са саветовања одржаног 2020. године³⁵. Започете су припреме и за одржавање саветовања у 2021. години. Оно што је најважније је да су епидемиолошке мере и висока свест свих учесника допринеле да су сви остали здрави и безбедни.³⁶

²⁸ <https://www.arhiv-beograda.org/rs/aktuelno/367-digitalnasolidarnost>. (Приступ: 10.8.2021).

²⁹ <https://arhivvojvodine.org.rs/sr/desavanja/desavanja-arhiv/1619-aktivnosti-arhiva-vojvodine-tokom-vanrednog-stanja>. (Приступ: 10.8.2021).

³⁰ <https://arhivpozarevac.org.rs/ArhivaAktuelnosti%202020.html>. (Приступ: 10.8.2021).

³¹ Канцеларија за информационе технологије и електронску управу, <https://www.ite.gov.rs/>. (Приступ: 10.8.2021).

³² <https://covid19.rs/>. (Приступ: 10.8.2021).

³³ <https://www.digitalnasolidarnost.gov.rs/>. (Приступ: 10.8.2021). У 2019. години заживео је и веб портал „Претраживач културног наслеђа“ који је замишљен да „обезбеђује видљивост и доступност информација о културном наслеђу које се чува у библиотекама, музејима, галеријама, заводима за заштиту споменика и другим субјектима у култури“.

<https://xn--80atdujec.xn--90a3ac/%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%98%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83>. (Приступ: 10.8.2021).

³⁴ http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/images/izdanja/ADS_ZBORNIC_2020.pdf. (Приступ: 10.8.2021).

³⁵ http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/images/izdanja/ADS_ZBORNIC%20NIS.pdf. (Приступ: 10.8.2021).

³⁶ <http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/index.php/s-v-v-nj/s-v-v-nj-2020>. (Приступ: 10.8.2021).

Историјски архив Пожаревац

Историјски архив Пожаревац је основан решењем Министарства просвете НРС (бр. 24610) 24. априла 1948. године као архивско средиште. Његова територијална надлежност у тренутку оснивања покривала је срезове: Пожаревачки, са седиштем у Пожаревцу, Рамски, са седиштем у Великом Градишту, Звишки, са седиштем у Кучеву, Голубачки, са седиштем у Голупцу, Хомољски, са седиштем у Жагубици, Млавски, са седиштем у Петровцу и Моравски са седиштем у Жабарима. Архивско средиште у Пожаревцу 1951. године постаје Градска државна архива и до 1963. године проширује своју територијалну надлежност у годинама које следе на чак 40 општина. Од 1963. постепено, па до 1973. године, када мења назив у Мађуопштински историјски архив у Пожаревцу, смањује се и његова територијална надлежност, свдећи се на подручје општина Пожаревачког и Подунавског региона. У периоду од 1978. до 1992. године са Народном библиотеком, „Пожаревац филмом“ и Домом културе, Архив је био уједињен у једну установу - Центар за културу. Од 1992. године поново је самостална установа, а његова територијална надлежност се исте године поново смањује, јер се као самостална установа оснива Историјски архив у Смедереву. Решењем о територијалној надлежности архива из 1996. године³⁷ послови заштите Историјског архива Пожаревац одређени су на општине Пожаревац, Петровац, Велико Градиште, Голубац, Кучево, Мало Црниће и Жагубица, а одлуком Скупштине општине Жабари из 2002. године Историјског архиву Пожаревац су поверени послови заштите архивске грађе и за ову општину.³⁸ Историјски архив Пожаревац данас има евидентирано преко 800 стваралаца архивске грађе са подручја Браничевског округа. У својим депоима чува 645 архивских фондова и збирки у количини од преко 5 километара за период од 1792. до данас. Архивска грађа се чува у згради Стара касарна - Павиљон бр. 4 изграђеној 80-их година 19. века. Зграда је од 1996. године до данас постепено прилагођавана намени.

У складу са мерама и наредбама Владе Републике Србије и надлежних министарстава, те препорукама Кризног штаба Републике Србије и Кризног штаба Града Пожаревца, директорка ИА Пожаревац је донела мере (дел. бр. 523/1 од 18.3.2020. године) са почетком важења од 18. марта 2020. године и одлуку о измењеном режиму рада. Читаоница и библиотека су обуставиле рад са корисницима од 18. марта, као и писарница, а цео рад и комуникација пребачени су у сферу дигиталног (електронска пошта), односно телефонски. Обустављен је и рад на терену за запосленог на заштити ван архива у Одсеку за заштиту архивске грађе. Изложбе у дворишном комплексу архива су затворене за посетиоце. Архив

³⁷ „Службени гласник Републике Србије“, 7/1996.

³⁸ Група аутора, *60 година Историјског архива Пожаревац*, Пожаревац 2008, 13-26, 45-63.

је дао и списак контакт телефона за пружање помоћи грађанима, учествујући на тај начин у помоћи заједници. У склопу иницијативе #останиКодКуће³⁹ представљани су делови ранијих изложби, римејк изложбе о Другом светском рату, затим рубрика „Догодило се на данашњи дан“, представљани су дигитални садржаји, часопис *Записи* за 2019. годину, виртуелне изложбе ИА Пожаревац, документа из историје Пожареваца у 19. веку, компилације докумената са ранијих изложби на нове теме, колекција фотографија о венчањима из збирки ИАП...

У Одсеку заштите архивске грађе Историјског архива Пожаревац, за време ванредног стања, стручно лице на заштити архивске грађе ван архива је радило по принципу дежурства у управној згради, једном недељно, а по распореду који је одредила директорка установе. Такође, и запослени у депоу су радили један дан недељно на решавању захтева странака док су остале дане радили од куће. На исти начин су функционисале и друге службе у Архиву, у смислу дежурства, ради обезбеђивања неопходног минимума радног процеса, а сходно препорукама надлежних органа. У целини, током ванредног стања, претежно је организован је рад од куће.

Народна скупштина Републике Србије је 6. маја 2020. године донела одлуку о укидању ванредног стања⁴⁰ те је и Архив у складу са тим кренуо са свакодневним радним активностима. Архив је наставио да реализује планиране програме у новим околностима, придржавајући се епидемиолошких мера. Било је неколико изложби архива које су гостовале у другим градовима, док је премијерно отворена изложба групе аутора *Ратна слика Србије у Другом светском рату* у Галерији Дома војске у Београду. Архив је узео учешћа и у манифестацији „Музеји за 10“. Одштампане су публикације припремљене у претходној години: монографија *Казнено-поправни заводи у Србији. Пример Казнено-поправног завода Пожаревац, Забела (1918-1945)* - друга књига (аутори: проф. др. Ивана Крстић Мистрицеловић, проф. др. Радован Радовановић, др. Невенка Кнежевић Лукић, др. Мартин Матијашевић, др. Драгана Милорадовић, др. Јасмина Живковић, мр. Небојша Ђокић и Слободанка Цветковић), Зборник докумената *Деловање народноослободилачких јединица на територији Србије и Пожаревачком округу у Другом светском рату – одабрана документа* (приредиле др. Јасмина Николић, др. Маријана Мраовић), Зборник докумената *Пожаревачки протопрезивитерат 1836-1888.* (приредила Наташа Милошевић Дулић), књига *Записници са седница Комисије за утврђивање ратне добити Окружног народног одбора Пожаревац 1944-1947.* (приредила др. Јасмина Живковић. Реализоване су и посете мањих група ученика галеријском простору са изложбом Архива.

³⁹ <https://arhivpozarevac.org.rs/Podstranice/digitalni%20sadrzaj%20IAP.html>.

(Приступ: 10.8.2021). Историјски архив Пожаревац није био видљив на порталу *Дигитална солидарност*.

⁴⁰ „Службени гласник Републике Србије“, 65/2020.

Током прве половине 2021. године настављена су гостовања изложби Архива, обележено је 10 година Спомен собе *Два века војске у Браничеву*. Оно што је добра вест је да нико од запослених није оболео од Корона вируса нити одсуствовао због мера изолације.⁴¹

Одсек заштите архивске грађе, рад са корисницима и истраживачима и архивска библиотека у периоду пандемије

Одсек заштите архивске грађе, рад са корисницима и истраживачима и архивска библиотека у Историјском архиву Пожаревац броји 4 запослена радника, од тога један запослени архивски саветник ради на пословима заштите архивске грађе ван архива, док троје (виши архивист и два архивска помоћника) раде на пословима заштите архивске грађе у архиву – депо, рад са корисницима и истраживачима.

Заштита архивске грађе ван архива

На стручним пословима заштите архивске грађе и регистратурског материјала ван архива у Историјском архиву Пожаревац ради једно запослено лице - архивски саветник. Услови живота и рада услед епидемије/пандемије били су ванредни, те је у складу с тим организован и рад у Историјском архиву Пожаревац. Сходно томе редукован је рад архивског саветника за заштиту архивске грађе ван архива, нарочито у сегменту заштите архивске грађе код стваралаца и ималаца који се одвија изван архива, на терену, у непосредној комуникацији са одговорним лицима код правних субјеката. Стога су стручни надзор над евидентирањем, класификовањем, одабирањем, архивирањем, чувањем, стручним одржавањем и заштитом архивске грађе и документарног материјала, као и вршење непосредног прегледа безвредног документарног материјала били сведени на неопходни минимум и реализовани углавном у другој половини 2020. године. У 2021. години планиране послове у овом делу заштите архивске грађе настојимо да реализујемо у оптималном обиму, уз неопходно поштовање прописаних мера здравствене заштите.

Током 2020/2021. године је, у зависности од епидемиолошке сигурности, потпуни стручни надзор спроведен код једанаест стваралаца архивске грађе. Поред тога, редовно се одговарало на захтеве стваралаца за

---

⁴¹ Важно је напоменути да је допуном *Посебног колективног уговора за запослене у култури* предвиђено да запослени има накнаду плате у висини од 100 одсто од просечне плате остварене у претходних 12 месеци уколико је узрок спречености за рад настала због потврђене заразе вирусом Ковид-19 или због мера изолације или самоизолације проузроковане овом болешћу. <https://www.kultura.gov.rs/vest/5603/potpisana-dopuna-posebnog-kolektivnog-ugovora-kojim-je-omogucena-naknada-plate-od-100-odsto-u-slucaju-kovida-19.php>. (Приступ: 10.8.2021).

пружање стручне помоћи, на начин који је омогућавао безбедну комуникацију, електронском поштом, преписком, телефонским разговорима. Непосредан контакт у смислу прегледа стања архивске грађе и документарног материјала вршен је изузетно, у случајевима када је стваралац то изричито захтевао, а због евентуалне опасности да се архивска грађа оштети или уништи, а како би предузео мере њене превенције. Слична је ситуација била и са ангажовањем стваралаца и архива, у погледу утврђивања и вредновања листи категорија архивске грађе и документарног материјала. Само два одржана састанка Стручног већа у Архиву током 2020. и прве половине 2021. године, нису пружила прилику да се размотре све Листе категорија стваралаца израђене на основу стручне помоћи са стране одговорног лица Архива. Посебно је важно истаћи да је почетком примене Закона о архивској грађи и архивској делатности од 02.02.2021. године,⁴² у Архив пристигао велики број Листе категорија архивске грађе и документарног материјала, превасходно привредних стваралаца, тако да се бележи до сада више од 100 позитивно решених захтева за стручном помоћи у погледу примене одредаба Закона. Посебно се издваја више од 40 Листе категорија које су стигле у архив на стручну валоризацију и сагласност. С тим у вези, запажа се да су ствараоци архивске грађе из сектора привреде, вероватно поведени оштријим казним одредбама, благовремено и са пажњом, показали занимање да своје архивско пословање и поступање са архивом ускладе са Законом.⁴³

По престанку ванредног стања, рад на терену је био појачан, па је обрађено више захтева стваралаца за одобрење уништења безвредног документарног материјала. У претходном периоду смо успели да обезбедимо једнообразност и извесну стандардизацију поступања стваралаца у предметима заштите архивске грађе у настајању, комуникације са Архивом и устројства неопходне интерне нормативе и евиденција. Користећи већ стечена практична знања, ствараоци су олакшано и ефикасније сарађивали са Архивом, тако да је другој половини 2020. године укупна количина одобреног безвредног материјала за уништење на крају 2020. године износила 433,71 м/1 (у 8 регистратура). У „продуженој COVID ситуацији“, у првој половини 2021. године је одобрено за уништење још 146,65 м/1.⁴⁴

⁴² Закон о архивској грађи и архивској делатности је донет на седници Народне скупштине Републике Србије 24. јануара 2020. године а објављен у „Службеном гласнику“, бр. 6/2020, са одложеном роком примене за 2. фебруар 2021. године.

⁴³ Парадоксално је да су Законом о архивској грађи и архивској делатности уведене казнене одредбе и висина „одрезаних“ новчаних казни била довољан мотив за правна лица/привредна друштва као ствараоци обрате посебну пажњу о својој архиви, иако су веома сличне, ако не и истоветне, обавезе за ствараоце биле предвиђене и претходним Законом о културним добрима. „Сл. гласник РС“, бр. 7/94.

⁴⁴ ИАП, а.ф. Историјски архив Пожаревац, 1948, службене евиденције: *Извештај о раду архивског саветника за заштиту архивске грађе ван архива за период јануар-јуни 2021. године.*

Када је у питању преузимање архивске грађе у Архив на даље чување и заштиту, морамо истаћи да је већ дуже време у пожаревачком архиву присутан проблем недостатка прописног смештајног простора у архивском депоу, те се преузима претежно архивска грађа стваралаца који су престали са радом а који немају правног следбеника, или оних из области управе, правосуђа или јавних служби, када не постоје реално одговарајући услови за њено безбедно похрањивање и чување код стваралаца. Ако погледамо статистику у последњих неколико година (на пример: 2015. године – 295,00 м/1, 2016. године – 69,00 м/1, 2017 године – 106,80 м/1, 2018 године 141,80 м/1, у 2019. години је преузето 37,60 м/1),⁴⁵ можемо закључити да количина преузете архивске грађе у 2020. која износи 194,50 м/1, није много мања у односу на исти истоврсни параметар у претходним годинама.⁴⁶

Допринос приватних сопственика и колекционара архивске грађе да архивалија из својих збирки обогате архивски фондус, представља већ део традиције Историјског архива Пожаревац. Последњих година смо настојали да у виду посебних пројектних програма учврстимо сарадњу и међусобно поверење. У COVID месецима сведочили смо занимљивој ситуацији: са једне је стране током 2020. године био редукован прилив поклона архивалија, а опет је било присутно повећано интересовање појединих сопственика о могућностима да у овом смислу сарађују са архивом. Тако смо у претходне непуне две године примили и обрадили, за потребе стручне валоризације на Комисији за откуп, поклон и депозит архивске грађе, једанаест предмета поклона архивске грађе.⁴⁷

Обзиром на озбиљне и незадовољавајуће здравствено-епидемиолошке прилике током целе 2020. године, није било примерено планирати и реализовати програмску активност *Школа архивистике* која се спроводи у виду стручне и едукативне радионице стваралаца архивске грађе и документарног материјала. Међутим, ако се томе дода и чињеница да је почетком 2020. године донет *Закон о архивској грађи и архивској делатности*, онда је акценат током времена редукованог рада на терену, време „самоизолације“ коришћено за детаљније упознање са садржином првог, после више од 40 година, архивског закона у Србији, на одговарајућу

⁴⁵ Јасмина Живковић, Заштита архивске грађе и документарног материјала код стваралаца у пракси Историјског архива Пожаревац - 15 година иза нас, *Зписи*, Годишњак Историјског архива Пожаревац, година IX, број 9, Пожаревац 2020, 62-81.

⁴⁶ Просечна количина архивске грађе у износу од 130,02 м/1 примљене на чување и заштиту у Историјском архиву у Пожаревцу, за петогодишњи период 2015-2019, а у односу на количину исте која се налази код стваралаца и доспела је за преузимање у архив (око 1000,00 м/1) свакако озбиљне и струковно одређене архивске посленике не може чинити професионално у целини испуњеним.

⁴⁷ ИАП, а.ф. Историјски архив Пожаревац, 1948, службене евиденције: *Извештај о раду архивског саветника за заштиту архивске грађе ван архива за период јануар-јуни 2021. године*, дел. бр.1414/1 од 26.07.2021; Акт Комисије за откуп, поклон и депозит архивске грађе, дел. бр. 1290/1 од 06.07.2021.

припрему за његову примену и у складу с тим и едукацију стваралаца са новим правима и обавезама.

Истовремено, радно време проведено у строгим канцеларијским условима, коришћено је за ажурирање евиденција о активним ствараоцима и имаоцима архивске грађе (Регистар активних регистратура), Досијеа стваралаца (отворена су досијеа за 50 правних субјеката), прикупљана је документација за употпуњавање података о ствараоцима, истраживани подаци о њиховом историјату и организационој структури, вршено употпуњавање података у евиденције стваралаца престалих са радом (Регистар регистратура престалих са радом).⁴⁸ Такође, пасивнији начин рада у делу заштите архивске грађе ван архива пружио је могућност студиознијег истраживања најновијих прописа и смерница у вези изазова које пред архивистичку теорију и праксу постављају примена електронских докумената, електронско канцеларијско пословање, архивирање, чување и заштита архивске грађе и документарног материјала који као електронски настају у изворном облику. Познавање и разумевање овог сегмента савремене архивистике је неопходно пре свега у делу заштите архивске грађе код стваралаца, обзиром да је на стручњацима архива обавеза едукације стваралаца о свим аспектима поступања и заштите не само конвенционалне већ и електронске архиве у поступку настанка исте код правних субјеката.

Професионални однос и приврженост архивској делатности, учинио је да у немогућности пуне и непосредне реализације рада на заштити архивске грађе код стваралаца, своју стручно и научно архивистичко знање значајније преусмеримо на друге послове из основне делатности архива, али и на ангажман у оквиру струковног Архивистичког друштва Србије. Тако су настављени послови и на ревизији два значајна архивска фонда, *Начелство среза звишког, Кучево, 1839-1918.* и *Млин Игњата Бајлонија и синова, Мало Црниће, 1869-1943.* Заједно са ревизијом према стручним принципима, вршена је припрема грађе за микрофилмовање и унос података о истој за израду аналитичког инвентара, као научно-обавештајног средства.⁴⁹ Такође, архивски саветник за заштиту ван архива активно је учествовала на припреми чланака за девети број часописа „Записи“, у форми годишњака Историјског архива Пожаревац, који је угледао светлост дана у 2020. години. Из домена заштите архивске грађе ван архива, у „COVID броју“ *Зануса*, представљена је ретроспектива

⁴⁸ *Законом о архивској грађи и архивској делатности (2020)* су предвиђене евиденције о ствараоцима и имаоцима архивске грађе. Како је евидентирање из овог дела стручне делатности заштите већ увелико било заступљено у пожаревачком архиву, то смо сматрали да постојеће евиденције не треба мењати или изнова радити, већ само допуњавати новим информацијама и наставити уписе у складу са тиме.

⁴⁹ ИАП, Службене евиденције, *Годишњи Извештај о раду Историјског архива Пожаревац за 2020. годину*, дел. бр. 306/1 од 22. 01. 2021.

рада архива на пољу заштите архивске грађе ван архива у току последњих 15 година.

Када говоримо о струковном раду на државном и „еснафском“ нивоу, вреди истаћи да су посвећени архивисти пожаревачког архива, у оквиру дозвољених могућности, били активни у оквиру програма Архивистичког друштва Србије и Друштва архивских радника Војводине. Тако су ауторке овог чланка (Слободанка Цветковић и Јасмина Живковић) презентовале научно-стручне радове на Међународном архивистичком саветовању АДС-а у Нишу (2020) као и на Међународном архивистичком скупу у организацији Друштва архивских радника Војводине у Новом Саду (2021).

Настављена је пракса представљања добро уређених система заштите архивске грађе и документарног материјала код стваралаца у надлежности Историјског архива Пожаревац. Признање Архивистичког друштва „Најбоља регистратура“ у 2020. години из оправданих разлога није додељено, али је стваралац архивске грађе и документарног материјала *Концерн „Бамби“ А. Д. Пожаревац*, добио *Захвалницу* Архивистичког друштва Србије, као један од кандидата за признање најбоље уређене архиве правног лица – ствараоца, у прошлој години. На тај начин је посредно одато признање за стручни рад Одсеку заштите архивске грађе, где спада и заштита архивске грађе ван архива, односно самом Историјском архиву Пожаревац.

Најзад, у тешкој 2020. години, коју бисмо најрадије заборавили, као предани архивски посленици, уложили смо додатни труд да би смо (да ли је нескромно рећи?!) „померили границе у српској архивској теорији и пракси“, одбраном докторске дисертације на тему заштите архивске грађе. Крајем 2020. године, на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду архивски саветник у Историјском архиву Пожаревац, Јасмина Живковић, под менторством академика проф. др. Љубодрага Димића, одбранила је докторску дисертацију *Заштита архивске грађе савезних органа у Југославији, 1945-1991*, која, према расположивим сазнањима, представља прву докторску дисертацију одбрањену на неком од универзитета у Србији, а посвећену заштити архивске грађе у најужем смислу. Тиме настојимо да потврђујемо статус архивистике као, по свим научним мерилима и методама, озбиљне научне дисциплине.

Депо

У депоу архива, током 2020. године, посебно током ванредног стања, није било пријема архивске грађе. Непосредно пре увођења стања, и након тога примљени су фондови предузећа у стечају, односно делови фондова Општинског суда Пожаревац и Општинског суда Петровац. Укупно је током прве године пандемије примљено 193 м/1 архивске грађе и документарног материјала коме није истекао рок чувања, док је у првих

шест месеци 2021. године примљено је 31 м/1. С обзиром да је у Историјском архиву Пожаревац већ дужи низ година због недостатка простора на снази рестриктиван пријем грађе, незахвално је правити поређења из године у годину, јер он не зависи од захтева стваралаца и прилика на терену, већ од хитности и расположивог простора у депоу.

Време ограниченог рада са истраживачима искоришћено је за смештај и размештај новопримљених и раније примљених фондова, односно архивске грађе у архивске полице (око 1.000 земљишних књига са подручја Браничевског округа, 125 црквених матичних књига које су примљене 2019. године и око 90 м/1 грађе фондова који су примљени). Препаковано је у архивске кутије више фондова, посебно грађа Казнено-поправног завода Забела 1945-1975, Акушерског одељења Опште болнице у Пожаревцу, и других фондова и архивске грађе према потреби. Укупно је током 2020. године препакована архивска грађа у 921 архивску кутију, док је у првих шест месеци 2021. године препаковано 472 кутије. Рађене су и различите помоћне евиденције и пописи предмета који су неопходни ради бржег и ефикаснијег решавања по захтевима странака.

Запосленима су организоване различите обуке за заштиту од Корона вируса, а обезбеђене су и заштитне маске, рукавице и средства за хигијену и дезинфекцију.

Након укидања ванредног стања⁵⁰ поново је кренуо рад са истраживачима у депоу, али редуковано у складу са одобреним бројем људи који могу боравити у затвореном простору. У току 2020. године укупно је у депоу истраживало 16 истраживача 32 истраживачка дана, а првих шест месеци 2021. године у депоу је истраживало 16 истраживача 40 истраживачких дана. Поређења ради, 2019. године било је 20 истраживача и 60 истраживачких дана. Јасно је да су се истраживачи знатно краће задржавали у својим истраживањима у просторијама архива.

По ванредном налогу Министарства културе и информисања и директора Архива у депоу је комисијски урађена ревизија броја фондова и збирки од 20. новембра до 31. децембра 2020. године и од 1. до 12. фебруара 2021. године. Радило се на фактичком утврђивању локације и количина за сваки евидентирани фонд. Сви ти подаци су ажурирани кроз постојеће евиденције. Извршена је и ревизија и ажурирање свих основних и помоћних евиденција које води депо.

Епидемија није могла на дужи период да заустави живот људи у смислу решавања њихових личних и правних стања. Број захтева странака за решавање и проналажење документације и издавање уверења био је на нивоу из претходних година. У току 2020. године примљено је 912 захтева, а решено 1.000 (са заосталим из претходне године). У првих шест месеци 2021. године поднето је 505, а решено 484 захтева странака, што приватних

⁵⁰ Одлука о укидању ванредног стања, „Службени гласник Републике Србије“, 65/2020.

лица, што државних органа и установа. Поређења ради 2019. године било је поднето 962, а решено 955 захтева.

Виши архивист у депоу је радила и на истраживањима за израду научних и стручних радова за архивски часопис *Зписи* односно друге стручне и научне публикације. Активно је учествовала у раду Архивистичког друштва Србије, у организацији саветовања 2020. године, у припреми Зборника радова у својству уредника са саветовања Друштва 2019. и 2020. године. Узела је учешћа и у раду Међународног саветовања Друштва архивских радника Војводине које се одржано у јуну 2021. године.

Из претходног је јасно, да осим посебног начина понашања у смислу епидемиолошке заштите, затим у броју истраживача који су боравили у депоу Архива, није било других промена у раду депоа и поред пандемије. Послови који су окренути ка корисницима, а услед редукције непосредног контакта пребачени су у сферу дигиталног, електронског или телефонског контакта. У сваком случају, и поред ограничења која су постојала права и обавезе грађана, правних субјеката и државних органа нису ни у ком погледу трпели услед пандемије.

Закључак

Пандемија Корона вируса је редуковала основне животне процесе, посебно социјалне контакте, повремено их сводећи на минимум. У читавој ситуацији архиви су углавном наставили да обављају своје свакодневне послове и поред рестрикција у раду. Неки архиви и историјска удружења у свету, активирали су и једну нову функцију. Они су почели да „архивирају“ свакодневницу у условима пандемије. Постали су активни чиниоци у „стварању историје“. Нису чекали да она дође у архив протеклом одређеног броја година или деценија, већ су настојали да они буду ти који ће „писати“ историју архивирањем онога што настаје у садашњости.

Архиви у Србији, па и Историјски архив у Пожаревцу су у складу са прописаним мерама државе функционисали према могућностима и у складу са ограничењима која је наметала пандемија. Све активности осим рада са истраживачима и излазака на терен, односно пријема архивске грађе у време ванредног стања су биле прекинуте, а касније редуковане у складу са епидемиолошким мерама. Обављане су све нужне активности у смислу задовољавања минималних потреба процеса рада у погледу поштовања права грађана за нужном документацијом у вези решавања личних и правних питања. Поједини ретки архиви, међу њима и ИА Пожаревац, дали су свој допринос у дигиталној сфери у смислу превазилажења проблема изолације људи и задовољења културних потреба својих корисника путем веба. Ипак, може се рећи да архиви, осим појединих које смо поменули, нису у довољној мери партиципирали у културном животу државе и својих локалних средина током пандемије корона вируса. О активностима у

смислу организованог приступа бележењу актуелног тренутка у коме живимо или учествовања у животу заједнице у тешком времену, када су архиви у питању, на жалост не можемо много говорити. То може указивати на неспремност архива као установа заштите културне баштине да схвате важност садашњости, тренутка у коме живимо и свој значај и улогу као сакупљача и чувара документарног материјала. Архиви и даље делују у превазиђеном концепту чекања на „протек времена“. Неактивност архива указује и на неприпремљеност за време у којем живимо, јер смо и поред бројних дигиталних алата који су нам на располагању остали заробљени у прошлим временима, у чекању да прошлост дође у архив, без жеље да пружимо корак и да смањимо временску дистанцу између прошлости, садашњости и будућности.

Резиме

Пандемија изазвана Корона вирусом која је задесила свет крајем током 2020. године изменила је донекле рад архива стварајући и неке нове функције. Архиви су били приморани свуда у свету да свој рад као никада до сада пребаце у сферу дигиталног и смање контакте са корисницима. У том послу су се показали неки више, неки мање успешни. Велики светски архиви, свесни тренутка у коме живе покушали су да проактивним деловањем раде нешто што до сада нису, да архивирају садашњост и све оно што је настало у вези са пандемијом. Архиви у Србији нису показали толики степен активности, али су у складу са могућностима користили предности дигиталних алата и своје садржаје чинили доступним на Интернету. На жалост, било је и оних који нису ни идентификовали пандемију на својим веб сајтовима. У Републици Србији почео је почетком 2020. године да се примењује и нови *Закон о архивској грађи и архивској делатности*, што је изазвало додатна комешања не само у струци (недостајала су подзаконска акта за примену) већ и код стваралаца архивске грађе који су покушали да на најбезбеднији начин „уђу у систем заштите“ и избегну драстичне казне предвиђене Законом.

Историјски архив Пожаревац у целини је настојао да на свом веб сајту пружи нове или *рециклира* старе садржаје у време ванредног стања, а мимо тог периода да настави са својим планираним активностима. Одсек заштите архивске грађе у делу који се односи на заштиту стваралаца на терену, али и у архивском депоу настојао је да реализује све планове у условима пандемије. У односу на претходне године детектују се минималне разлике у смислу излазака на терен, односно броја истраживача у депоу, али су и ту запослени настојали да у време попуштања епидемиолошких мера надоместе пропуштено током ванредног стања.

Summary

The pandemic caused by the Corona virus that struck the world at the end of 2020 changed the work of the archives to some extent, creating some new functions. Archives have been forced all over the world to move their work to the digital sphere like never before and reduce contacts with users. In that business, some proved to be more, some less successful. The great world archives, aware of the moment in which they live, have tried to proactively do something they have not done before, to archive the present and everything that has happened in connection with the pandemic. Archives in Serbia did not show such a high level of activity, but in accordance with the possibilities, they used the advantages of digital tools and made their content available on the Internet. Unfortunately, there were also those who did not even identify the pandemic on their websites. At the beginning of 2020, the new Law on Archival Materials and Archival Activities began to be applied in the Republic of Serbia, which caused additional turmoil not only in the profession (bylaws were missing) but also among creators of archival material who tried to the safest way is to „enter the protection system“ and avoid drastic penalties provided by law.

The Historical Archives of Požarevac as a whole tried to provide new or recycle old content on its website during the state of emergency, and beyond that period to continue with its planned activities. The Department for the Protection of Archival Materials, in the part related to the protection of creators in the field, but also in the archive depot, tried to realize all the plans in the conditions of the pandemic. Compared to previous years, minimal differences are detected in terms of field visits, or in the number of researchers, but even here the employees tried to make up for what was missed during the state of emergency after the easing of epidemiological measures.